

Klavervirtuosen og folkemindesamleren

Om brevvekslingen mellem Percy Grainger og Evald Tang Kristensen

Af Per Enggaard Pedersen

I Dansk Folkemindesamling findes en samling på 64 breve fra den verdensberømte, australske klavervirtuos og komponist Percy Grainger til den statsunderstøttede, danske folkemindesamler Evald Tang Kristensen i Vejle, og kopier af 35 breve fra Kristensen til Grainger.

De fleste kender til Evald Tang Kristensen og hans virke. Få herhjemme kender til Grainger. De færreste ved, at de to så forskellige personligheder havde et samarbejde i forbindelse med deres fælles interesse: de danske folkeviser.

De kendte hinanden fra 1913 til Kristensens død i 1929, men de mødtes kun i sammenlagt 3 uger, nemlig når Grainger kunne passe besøgene i Vejle ind i sine Europa-turnéer.

Kort om Grainger

Percy Aldridge Grainger blev født den 8. juni 1882 i Melbourne i et kulturelt aktivt hjem. Hans interesse for nordisk kultur blev allerede tidligt vakt, idet moderen læste højt for ham af H. C. Andersen og de islandske sagaer.

Ganske tidligt overtog moderen i øvrigt helt opdragelsen af drengen og styrede ham bevidst i retning af en musikerkarriere. Allerede som 12-årig havde han en meget lovende klaverdebut.

I 1895 rejste moderen med drengen til Frankfurt, for at han på konservatoriet der kunne fortsætte sin musikeruddannelse.

På konservatoriet blev forbindelsen til Norden forstærket, da den danske cellist og komponist Herman Sandby blev en af Graingers nærmeste venner. Sandby lærte ham dansk, og det var på koncertturné sammen med ham, han for første gang, i 1904, kom til Danmark.

Percy Grainger fotograferet omkring 1930. Fra et koncertprogram. Evald Tang Kristensen i vandrekostume af Mart. Christensen, Sindal. Fot. u. å. Dansk Folkemindesamling.

På grund af englændernes engagement i Boerkrigen, vendte stemningen sig i Tyskland imod alt engelsk og engelsksproget. Grainger valgte derfor at forlade landet i 1901. Siden da afskyede han indtil det fanatiske alt tysk, sproget og musikken, ja tysk kultur i det hele taget.

I London-årene (1901–14)) ernærede han sig primært som klaverlærer og virtuos ved fine selskaber (»at-homes«).

Grainger og folkemusikken

Interessen for folkemusik blev vakt af hans kompositionslærer i Frankfurt, Karl Klimesch, hvis store interesse var skotsk folkemusik. I 1900 foretog Grainger derfor en kortere indsamlingsrejse til Skotland og bearbejdede det indsamlede materiale for sangstemme og klaver.

En ikke mindre vigtig inspirationskilde var bekendtskabet med Griegs folketoneinspirerede klavermusik, som han netop var begyndt at tage på koncertprogrammet. Det musikalske bekendtskab blev senere personligt, og han blev i Griegs sidste år (1907) en af hans allernærmeste venner og den foretrukne udøver af hans musik.

Ved et af de selskaber, hvor Grainger optrådte, mødte han Lucy Broadwood, en af medstifterne af »The English Folk-Song Society«. Hun inviterede ham til at overvære et af sine foredrag om folkemusik. Det resulterede i, at hans interesse for denne gren af musikken atter blomstrede op.

Han begyndte igen at indsamle, i første omgang koncentreret om det geografisk isolerede North Lincolnshire, hvor folkemusikken havde fået lov at trives nogenlunde uberørt. Her benyttede han sig, som den første i England, af Edisons fonograf til at indspille melodierne med. Det var hans håb, at han herved senere kunne nedskrive selv den mindste variation i tonehøjde og rytme og dermed få et mere pålideligt visuelt billede (»voice picture«) af sangen, til brug ved studier og analyse (1).

Grainger og Danmark

Den første kontakt med dansk folkemusik og danske folkemindeforskere fik han via Adela Woodhouse. Han fungerede som oversætter og »researcher« ved hendes arbejde med skandinavisk folkemusik til »Groves Dictionary of Music and Musicians«.

I det engelske folkemusik-forskningsmiljø var Tang Kristensen allerede kendt og anerkendt. Graingers beundring for dansk folkemusik og Kristensens arbejde var allerede da solid.

På en koncertturné i Danmark i 1905 mødte han den danske folkemusikforsker Hjalmar Thuren, med hvem han førte en meget kompetent korrespondance om viseindsamling og forskellige musikteoretiske problemer. Den vedblev indtil 1912, da Thuren døde af tuberkulose 39 år gammel. Thuren understregede flere gange over for ham, at Kristensen var en meget fin optegner:

... Jeg kender Kristensen og ved, at han har optegnet sine Melodier med stor Samvittighedsfuldhed og har – paa Grund af sin Mangel paa Kendskab til moderne Harmonisering – ikke følt sig fristet til at pynte paa Sangene, naar deres Tonalitet var umoderne ... (5. maj 1906).

Grainger og Tang Kristensen 1913

Nu var der kun tilbage for Grainger at skrive direkte til Kristensen. Det gjorde han 30. marts 1913:

... Skøndt De ikke kjender mig, maa jeg faa lov at sige Dem hvilken rige værden De har aabnet for mig gennem Deres enestaaende Samlinge af dansk folkekunst? ...

... Jeg har selv samlet en hel del (omtrent 400 engelske bondesange, Polynesiske musik fra Sydhavsøerne, og noget indfødt musik fra Australien ...).

... Jeg synes det er saa glimrende gjort at De ikke alene har indhøstet saa mange henrivende viser, men ogsaa har ladet *selve bondesangen* træde frem for os alle i deres fulde personlighed ... Ogsaa den rigdom de forskellige varianter giver ...

... Melodierne i Deres samlinge har et ægte *bondesangs-præg*, derimod er det i flere danske Samlinge (saa vidt jeg kan bedømme sagen efter erfaringer på lignende omraade i andre lande) ligesom om nogle af viserne vare lidt »retoucherede« ... Det var Hjalmar Thuren som først henviste mig til Deres Samlinge. Var det ikke sørgeligt med ham? ...

Grainger havde i brevet vedlagt et par kompositioner (formodentlig nogle af de arrangementer han havde lavet til Thurens melodimateriale fra Færøerne) og et eksemplar af Folk-Song Journal No. 12, May 1908, hvori han selv havde udgivet og kommenteret sine engelske viseoptegnelser.

Grainger var klar over at han måtte dokumentere sit arbejde så godt som muligt for Kristensen, der i Vejle ikke havde de bedste muligheder for at undersøge, hvem denne fremmede person var. I den sammenhæng skal det nævnes, at Tang Kristensen ikke fortalte om brevet til nogen af de personer, han ellers korresponderede med på dette tidspunkt, og som kunne have fortalt ham, hvem han var.

Brevet modtog Tang Kristensen i sit 70. år. Hans arbejde var efterhånden blevet anerkendt på bjerget i København, og i 1898 drog han til hovedstaden for at få ridderkorset for sin indsats. Imidlertid havde han nedtrappet indsamlingsarbejdet siden 1910, hvor han var flyttet til »Mindebo« ved Vejle og var blevet gift for tredje gang. Perioden efter århundredeskiftet var hård, da både hans datter og anden kone døde. Hans eget helbred var ogsaa begyndt at skrante. Situationen blev heller ikke bedre af, at den statsstøtte, han var blevet givet til udgivelse af bøger, blev taget fra ham. Hans virke bestod derfor nu primært i at rejse rundt og holde foredrag, forsøge at sælge sine bøger og renskrive gamle optegnelser.

3. maj 1913 svarede Kristensen på Graingers brev:

Det var mig en stor Overraskelse at modtage Deres Brev tillige med den store Sending af Deres Kompositioner, og det var naturligvis ogsaa til stor Glæde for mig at læse Deres Brev med alle Deres smigrende Udtalelser om min Samlervirksomhed ...

... Desværre har jeg siden Nytaar været syg, og er det endnu ... alt sjæleligt Arbejde er mig i denne Tid en Byrde, som jeg ligefrem skubber af mig. Det er naturligvis mine Nerver, der er angrebne, og jeg lider forfærdeligt af Søvnløshed ...

... Jeg skal da fortælle Dem lidt om mine senere Arbejder. I Fjor blev jeg færdig med at renskrive alle mine Folkemelodier, som jeg har samlet og optegnet. Det blev over 1500 i alt. Jeg fik dem sendt til Thuren kort før han døde, og han fik dem ogsaa set igjennem. Ja det var et stort Tab for os at han gik bort ... da han absolut havde den rette Forstaaelse af vore Folkemelodier og Deres Optegnelse ...

... Hvis der var en eller anden af mine Bøger, som De kunde ønske Dem, saa skal jeg med Glæde sende Dem samme: ... som De ved, har jeg udgivet mange Bøger. Men i de sidste Aar har vi ikke udgivet noget, da jeg stadig skulle være min egen Forlægger, og det var en vel dyr Historie, idet Afsætningen af Bøgerne var for lille ...

Det ville glæde mig højlig igen at høre fra Dem, og kunde jeg paa nogen anden Maade henlede Deres Opmærksomhed paa noget, der kunde være Dem til Nytte, ville det meget glæde mig. Jeg kunde jo sende Dem en eller anden Melodi. At De selv har samlet en hel Del Bondemelodier, gjør saadant saa meget mere tiltrækkende for mig

...

Kontakten mellem de to var nu etableret. I det følgende brev luftede Grainger muligheden for et personligt møde mellem dem:

... Til efteraaret (November?) haaber jeg at være i Danmark, og hvis De til den tid er *ganske rask igen*, haaber jeg at De vil tillade mig at hilse paa Dem naar jeg er i Vejle eller i nærheden ... (11. maj 1913).

Vi ved ikke, om Grainger havde koncertturneen til Norge, Rusland og Finland i tankerne, da han foreslog dette, men koncerten i Vejle den 14. november, som afslutning på turneen, virker lidt påsat. Den kan derfor have været arrangeret udelukkende med det formål at besøge Tang Kristensen.

I et brev til en veninde (2) skriver han om mødet:

... Just think, E. Tang Kristensen was at the Concert last night, and I have spent the whole morning with him. He is marvellous, very amusing to be with. Perhaps I will spend 3-4 days with him next summer or autumn with the phonograph so that together we can collect some remnants of Danish Folksong ... (3). (15. november 1913).

1914-1919

En indsamlingstur i 1914 blev forsøgt aftalt i brevene. Desværre mangler vi her et par svar fra Kristensen, men det fremgår af brevene fra Grainger, at han accepterer, at de mødes først i august måned, hvor de så skulle indsamle ved hjælp af fonografen. Kristensen må i disse breve have omtalt økonomiske besværligheder vedrørende »Gådebogen« (4), eftersom Grainger senere sendte ham 100 kroner til hjælp til trykningen (5).

Indsamlingen blev imidlertid aflyst, da Grainger ikke så sig i stand til at besøge Kristensen på grund af komplikationer med moderens helbred. Og en måned efter at Første Verdenskrig var brudt ud, tog han og moderen til Liverpool, gik om bord på damperen »Laconia« og rejste til Amerika.

I det første brev, han sendte fra Amerika til Kristensen i Vejle, forklarede han afrejsen fra Europa som værende udelukkende af hensyn til moderens helbred.

Han var så betaget af modtagelsen i Amerika, at han åbenbart med det samme besluttede sig for at opholdet skulle være permanent:

Naar Krigen er endt og vi igen besøger Europa, skal vi saa udrette vores planlagte »Folkevise-jagt«? Dette længes jeg meget efter. Jeg haaber at De og Deres har det saa lyst og godt i den kjære elskede Danmark som vi har det herovre. Hvilket held at Danmark ikke kom ind i Krigsrædselen! ... (27. juni 1915).

Reaktionen på brevet fulgte først 4 måneder efter, og her mærker man for første gang en lidt utålmodig Tang Kristensen. Han havde jo ikke hele livet for sig som den unge Percy!

... Jeg har nylig været en Tur ude i den vestlige Del af Jylland og var da ogsaa ovre paa Fanø. Her traf jeg en gammel Kvinde på 82 Aar, som var meget god til at synge og kunne mange Folkemelodier. Men de mennesker, der nu kan synge gamle Viser, er snart talte, saa det

haster med at faa fat i slige Ting, den ene gamle dør jo efter den anden. – Jeg selv er endnu rask og rørig endda jeg nærmer mig stærkt til de 73, men hvis jeg skulde gøre Tur omkring med Dem, saa maa De ikke vente ret mange Aar! ... (11. oktober 1915).

Der skulle gå mere end 3 år, før de to igen fik mulighed for at genoptage forbindelsen med hinanden. Da Amerika blev involveret i krigen havde Grainger, formentlig af hensyn til karrieren, intet andet valg end at lade sig indskrive til hæren. Værnepligten aftjente han som militærmusiker indtil krigens afslutning. Kort tid efter, i 1919, forelå der så et tilbud om at undervise i klaverspil på Chicago Musical College i juli og august, og han accepterede tilbudet, da jobbet var særdeles godt betalt (250\$ i timen). Tingene var igen begyndt at falde til ro, og kontakten udadtil kunne nu genoptages.

Det var – måske lidt uventet – Tang Kristensen der forsøgte at genoptage kontakten. Han var ved godt mod, havde fået udgivet et par bøger (6) siden de skrev sammen sidst, og flere var undervejs. Blandt andet var han begyndt at arbejde på det første bind af sit erindringsværk »Minder og Oplevelser«:

... I Vinter efter at jeg var blevet rask, tog jeg fat paa Fortsættelsen af mine »Livserindringer«. Jeg har førhen skrevet en hel Del op om, hvordan jeg har levet og baaret mig ad med at faa samlet al den Masse Stof, der ligger nedlagt i mine Bøger, men jeg var jo ikke saa nær bleven færdig. Nu fik jeg skrevet en hel Del mere, men blev endnu ikke færdig, og derfor skal jeg til næste Vinter, om jeg lever, tage fat paa Fortsættelsen. Saa skulde jeg se at blive færdig. Men alle disse Optegnelser bliver ogsaa på 13 Bind i alt. De bliver naturligvis aldrig trykt, skjønt der er Ting deri, som nok skulde fortjene at blive offentliggjorte ... (3. juni 1919).

Han afrundede brevet med igen at opfordre ham til at komme til Vejle, så de kunne genoptage den kontakt, der blev afbrudt af krigen. Få dage efter skrev Grainger:

... Jeg glæder mig ogsaa usædvanlig meget til at se Deres Livserindringer. Jeg kan ikke tænke mig livserindringer af nogensomhelst kunstner eller videnskabsmand eller folkeven som kunde paa nogen maade være mere betydningsfulde at blive trykt og læst, thi jeg kan umulig tænke mig et menneske som nogensinde har gjort noget for sit folk og for menneskeheden i sin helhed mere dybdegaaende og

vidunderligt end Deres livsgjærning har været, og er endnu. Saa mange store og smaa ting af det elskelige danske folks hjærne og hjerte, og fra dens fortid og nutid, som De har ræddet for evigheden, og gjort, altsammen, endnu skjønnere og mere værdifuldt med det geniale personlige syn og de opklarende ord De har tilføjet.

Det har været en af de dybeste slag som Krigen har voldt mig, at jeg ikke fik samlet viser sammen med Dem, som vi planlagte ... (28. Juni 1919).

Han fortsatte sit lange brev med at fortælle, at han var meget imponeret over at Tang Kristensen havde overskud til at arbejde med bøgerne, når det var så svært at skaffe de mest elementære ting, såsom fødevarer og petroleum til belysning (7).

... Hvis jeg tjener gode penge isommer saa vil jeg tillade mig at tilsende Dem nogle penge til udgivelsen af en eller anden af de manuskripter De skrev om. Summen vil maaske ikke være saa stor, men De vil vide at De kommer fra et beundrende hjerte. Hvad jeg i fremtiden gjerne vilde se gjort er følgende: En stor udgave af *alle* Deres trykte og utrykte værker, indeholdende Deres Livserindringer, og med mange reproduktioner af fotografier af Dem selv og *alle de mest betydende folkesangere* som De samlede fra; Kort sagt, en eneste udgave hvori hele Deres utrolig store livsvirksomhed og Deres personlighed kunde træde frem *i sin helhed*. Hvis jeg kommer til at tjene mange penge ved mine Konsertturneer vilde det være en meget stor glæde for mig at gjøre alt hvad jeg kunde til at støtte en saadan undertagelse ...

Et par måneder efter kom endnu et brev til »Mindebo« fra New York. Grainger havde afsluttet sin første sæson som lærer i Chicago og havde lidt penge at gøre godt med:

... Det glæder mig at kunne fortælle Dem at min Lærervirksomhed i Chicago blev meget intæktsrig for mig, og at jeg derfor er i Stand til at kunde sende Dem nogle faa Penge som kan benyttes som Bidrag til Trykning af Deres Værker eller andre Samlervirksomheds Udgifter. Hermed vedlægger jeg min Chek for Kr 905 og haaber at penge vil naa Dem i god Behold, uden Besvær ... (12. august 1919).

Kristensen var ikke meget for at modtage almisser, men her var der jo tale om et velment tilskud til udgivelsen af de bøger, som staten tidlige-

Tang Kristensen udgav i 1922 »Gamle Raad for sygdomme hos mennesket« med en dedikation til Grainger, der havde støttet udgivelsen økonomisk.

*Den meget kjendte og skattede
Musiker og Komponist
PERCY ALDRIDGE GRAINGER,
der har vist en meget levende Interesse for min Virksomhed som Samler af vore Folkeminder,
tilegnes denne Bog
med stor Taknemmelighed og Hengivenhed
af Forfatteren.*

Uden hans gode Hjælp var den næppe kommen frem for Lyset.
Den er skreven i 1905, gennemset og lidt forøget 1915, men
bliver først nu offentliggjort.

re havde støttet. Som tak for bidraget sendte han store pakker til New York med sine seneste udgivelser:

... I Forgaars fik jeg fra Dem sendt en Pengeanvisning paa 905 Kroner, og det blev jeg meget forundret over, da jeg jo absolut ikke har noget til Gode hos Dem, og jeg skammer mig lig frem over at tage imod disse Penge. Det er jo en uhyre Sum for mig. Men sende Pengene tilbage igen synes jeg heller ikke kan gaa an, og jeg har da bestemt mig til at lade Lægebogen, som jeg har liggende i Manuskript, trykke for disse Penge og saa tilegne Dem Bogen og i den fortælle hvorledes den er bleven til ... (2. september 1919).

Grainger reagerede prompte på dette brev:

... Hvis De nogensinde kunde have Lyst til at tilegne mig en af Deres Bøger vilde det jo vaere mig en *UHYRE Glaede og AEre*, thi der eksisterer ingenting paa hele Literaturens Omraade som ligger mig naermere end Deres Vaerker, og Volder mig mere Glaede og Inspiration.

Da vi mødtes i Vejle talte vi jo om nogle »grove Folkeviser, Leg og andre Folkeminder som De havde i Manuskript, og som De sagde engang maatte trykkes for sig selv, da de var for »grove« til at blandes sammen med Deres almindelige Bind af Folkeviser, o.s.v. Hvis De kunde have Lyst til at lade trykke disse stakkels grove viser, o.s.v. saa vilde det glaede mig meget hvis De kunde bruge mine Penge dertil, endten de Penge som jeg allerede har sendt eller nogle flere som jeg kunde sende i Fremtiden til dette Øjemed ... (28. september 1919).

De »grove« og de »usædelige« viser

I hans helt særlige interesse for de »grove« viser, møder vi for første gang en vigtig side af mennesket Percy. Da Kristensen og han mødtes første gang, havde Kristensen sikkert med stolthed fremvist sine trykte visebøger og ikke udgivne manuskripter. Grainger havde givetvis hæftet sig ved de skæmteviser, som Kristensen ikke mente man kunne lade trykke – dette til trods for at Kristensen ellers havde et ganske frit syn på, hvad der »kunne se dagens lys«. I forordet til »100 gamle danske Skjæmteviser« (8) fra 1901 skriver han:

Viseoptegnerne har dog tit ladet dem ligge, særlig de mere platte, men folk vil gerne synge dem, når man anmoder dem derom, og de foredrages både af mænd og kvinder på en så jævn og ligefrem måde, at man ikke føler sig slet saa frastöt af det grove deri, som man skulle tro ...

Man har bebrejdet mig, at jeg overhovedet vilde røre ved de skidne sager ... Min mening herom er, at der ad anden vej her igjennem kan skaffes stof til veje, som kan være brugbart for folket, idet der herved tilvejebringes materiale til at lære folket helt ud at kjende, og det er min mening, at uden at kjende det helt ud, kan man ikke tilstrækkelig råde bod på dets bröst.

Det »grove«, udgivne materiale Grainger taler om, må i denne sammenhæng være det Kristensen i det følgende definerer som det »usædelige«, og som han havde en noget anden holdning til:

... Det usædelige derimod er jeg bange for, så det efter min mening ikke bør se dagens lys, og det under hvilken som helst form, både digterens slebne og naturfolkets uslebne, begge er forkastelige, men de første dog mest (9).

Om Tang Kristensen i 1919 havde ændret holdning til dette materiale ved ligefrem at tænke sig en udgivelse af disse »usædelige« viser, er nok tvivlsomt. Efter at Grainger havde fået bevis for Kristensens villighed til at bruge af hans midler til sine udgivelser, forsøgte han i alle fald efter bedste evne at få ham til at ændre holdning:

... Jeg troer næsten at De og jeg har noget lignende som et fælles Syn til Spørgsmaalet »grove« Viser, o. s. v. Det er oftest en Mangel paa Kultur som foraarsager Folk til at anse for »grove« (i en ubehagelig Forstand Ting) som i Fortiden kun var naturlige, og maaske engang i Fremtiden (naar vores Syn og Taenken er bredere og sundere og sandere med Hensyn til saadanne Ting end det er i dag – selv i det kulturelle saa højtstaaende Danmark som vel af alle Lander jeg kjender har det frieste og sundeste og mest tolerante Syn, som hele Folket betragtet) igen vil ansées for at vaere *kun* naturlige ... (28. september 1919).

Der er ingen tvivl om, at netop dette brev lå Grainger meget på sinde. Da Kristensen i et følgende brev (10) fortalte at han ikke havde hørt fra ham i lang tid, valgte han at sende Kristensen en ordret kopi af det. Først i juni ankom det til Vejle, og Kristensens kommentarer til Graingers mening om en udgivelse af de »grove« viser var yderst undvigende:

... De opfordrer mig stærkt til at lade den Bog trykke, og jeg vilde ogsaa gjerne, men jeg gaar stadig og haaber paa, at Bogtrykkerlønnen og Prisen paa Papir skal falde noget ... (18. juni 1920).

Graingers accept af det »grove«, som åbenbart rakte en grad videre end Kristensens, kan tydeligt aflæses i hans, sikkert efter den tids målestok, noget specielle seksuelle appetit (11). Han siger selv om sit sammensatte sind:

The outer shell of me (the part of me that faces the world) has learned to go thru the motions of acting the part of a grown man; I can earn money, I can build concertprograms ... But the core of me, my inner self, my senses have stayed like those of a child – a child that knows he is naughty & looks to be punished for it. I always feel »the world« to be a cruel monster whose avenging ill-will I am just about to bitterly taste (12).

1921: Indsamlingsture arrangeres og aflyses

Han forsøgte nu i to omgange at komme til Vejle for at indsamle med Tang Kristensen. Første gang i august 1920, men besøget måtte aflyses, da moderen igen blev syg. Turen, der også inkluderede en lang koncertturné, blev udsat endnu et år. Det andet forsøg blev planlagt til at finde sted i begyndelsen af august 1921, ligeledes i forbindelse med en turné til Sverige og Holland. Dette blev imidlertid også aflyst, idet Grainger denne gang havde fået stress på grund af det omflakkende rejseliv. En ny tur planlagdes nu i forbindelse med koncertturneen til Skandinavien det følgende år, nærmere bestemt i august 1922. Forståeligt nok begyndte Tang Kristensen efterhånden at blive utålmodig ved de mange aflysninger og betonedede stærkere og stærkere i brevene, at tiden efterhånden var ved at være »den yderste«, hvis der overhovedet skulle optages noget af værdi:

... Jeg forstaar nok at vi ikke kan vente os stor Udbytte af vores fælles Folkevise Rejse kommende Sommer. Men selv hvis vi kun komme i Berøring med *ganske faa* Sangere vil jeg, med Fonografens Hjælp, faa en Oversigt over *Maaden* hvordan de danske Folkeviser synges – sangens *stil* og Opførelses Traditioner ... (28. december 1921).

Her kommer en væsentlig forskel på deres indsamlingsteknik til syne. Kristensen var samleren der helst ville have så meget som muligt indsamlet inden kilderne forsvandt, mens Grainger så det som sit mål kun at samle nogle enkelte viser med henblik på en grundigere sammenlignende bearbejdelse (13).

Et halvt år før den planlagte rejse til Vejle indtrådte der imidlertid en dramatisk begivenhed i Graingers liv:

Min usigelige elskede Moder, som altid betød *hele Livet* for mig, døde d. 30de April. De vil nok kunne tænke Dem hvad dette betyder

for mig. Men jeg gør alt hvad jeg kan for at bibeholde mit Helbrede – for dette vilde være min Moer's første Ønske – og jeg tror, det vil lykkes mig ... (14. maj. 1922).

Moderen havde begået selvmord, da en af Percys kvindelige beundrere offentligt havde antydnet et incestforhold mellem moderen og sønnen.

Percy Grainger påtog sig nu større arbejdsopgaver for at komme på afstand af begivenhederne omkring moderens dødsfald og gennemførte derfor også rejsen til Europa i efteråret 1922.

Han forlod New York den 10. august og begyndte indsamlingen sammen med Tang Kristensen den 22. august.

1922: Første indsamlingstur

På de 7 dage de arbejdede sammen, fik de indsunget ikke mindre end 80 melodier, fordelt på 12 forskellige sangere (14). Det var ikke så lidt af en præstation, datidens forhold taget i betragtning. Man regnede med at der på en fonografvalse kunne være optagelser af 2 minutter og 15 sekunders varighed, så der var ikke så få valser og et omfattende apparatur at slæbe rundt på for de to samlere. Grainger havde derfor lejet en bil til ekspeditionerne.

Enkelte af meddelelserne var i øvrigt helt nye for Tang Kristensen, bl. a. Jens Kristian Jensen fra Albæk, der indsang hele 10 viser. Kontakten til ham var etableret via museumsforstander H. P. Hansen i Herning.

I et brev til en nær ven og komponistkollega skrev Grainger følgende om de første indtryk af Tang Kristensen.

... The old boy is 79, but is still a wonder at his work (able to take down folksongs at lightning speed without glasses) and able to stand motoring (in 1/2 open motors) around in the cold and rain. After a life of hardest work he lives on a small pension, most of which goes to a sanatorium where he has a poor daughter out of her mind. So he, his wife and son (born when ETK was 65) live on 300 kroner (£15) a year, so he says. Bread without butter, going to bed early to save oil for the lamp, never affording a taxicab, wooden shoes most of the time, ect. He owns his little house, and it is just cramjam full of things he has collected (pewter, china, broadsheets, old pictures, ect. and bursting with his published books, which he just can't sell.) ...
... The intercourse with Kristensen and his family and the primitive life there with them was very sweet to me, tho heartrending too (15)
... (30. august 1922).

Ved indsamlingen var arbejdsfordelingen altid som billedet viser. Grainger sørgede for at fonografen fungerede, fik sat sangeren (Jacob Dahl) i gang, og Tang Kristensen noterede teksterne ned. Fot. H. P. Hansen 1922. Herning Museum.

Percy Grainger var selv en uhyre atletisk person og elskede at udfordre sig selv legemligt, afprøve grænser. Han præsterede f.eks. at vandre mellem koncertstederne på en turné, med sin bagage på ryggen, i stedet for at tage toget. Knæfaldet for Tang Kristensens ydeevne og hårdførhed er derfor så meget desto mere bemærkelsesværdigt. Kristensen må ligeledes have været særdeles kompetent til at nedskrive melodier uden brug af hjælpemidler, når en musiker af Graingers format fremhæver denne evne med så stor beundring.

Allerede 14 dage efter deres første indsamlingstur kunne Tang Kristensen skrive:

... Jeg har nu skrevet alle Teksterne op til de Melodier, vi fik samlet, og jeg kan sende Dem sammen hvad Øjeblik det skal være ...

... Da jeg fik Brev fra Dem, gik jeg Dagen efter ned i Banken og fik Pengene. Der var intet i Vejen og det hele beløb sig til 912 Kroner.

... Jeg har nu skrevet til Hammerum og sendt Mette Kristensen 5 Kr. Ligeledes har jeg skrevet til Jens Søballe, som ogsaa faar 5 Kr.

Dernæst skriver jeg til Jens Nielsen Post, saa snart jeg faar et saadant Postkort tilbage fra Fotografen. Han ville have 10 Kr. for at lave 2 Billeder, det ene til Dem og det andet til mig selv ... (10. september 1922).

Grainger havde igen forsynet Kristensen med penge (912 kr.) (16), denne gang bl. a. til betaling af de meddelere de havde benyttet under indsamlingen og til fremstilling af fotografier.

Efter opholdet i Vejle var Grainger i øvrigt taget videre på en lang koncertturné til Norge og Holland, og derfra videre til Frankfurt, byen hvor han stadig havde mange bekendte. Under opholdet i Holland fik han tid til at renskrive de 80 melodier, de havde indsamlet – og returnerede dem til Tang Kristensen. Tiden i Tyskland brugte Grainger til bl. a. at arbejde med sin kompositionsmusik og til at udarbejde et mindekrift om moderen (17):

... Bogen af min Mor's Billeder er lovet for at være faerdig midt i Juni, og saasart jeg har faaet alle Originalbilleder og Negativer fra München saa vil jeg kunne rejse herfra, og tage saa snart som muligt til Dem. Hos Dem maa jeg sé at nedskrive baade Melodierne og Teksterne fra Valserne, med Dialekt, osv. Det vil maaske være en 7-10 Dages Arbejde. Men jeg tror ikke vi skulde lægge Planer om at gjøre flere Ture, efter nye Viser, denne gang ... (18. maj 1923).

Han var altså indstillet på at tage til Danmark igen, men ikke for at indsamle.

1923: Møde uden indsamling

I de dage Grainger besøgte Tang Kristensen – 8. til 15. juni – koncentrerede han sig om afskrivningen fra fonografvalserne. For at opnå det omtalte »voice picture«, havde han benyttet sig af en helt speciel optageteknik: Når sangeren og fonografen var klar til indspilning, blæste han en tone ind i tragten med en lille stemmefløjte, og sangeren begyndte derefter sit foredrag. Det muliggjorde at han ved den efterfølgende nedskrivning var i stand til at sætte hastigheden ned på valsen, bestemme den nye tonehøjde og så notere små variationer i tonehøjde og frasering med stor nøjagtighed.

Da Percy Grainger var tilbage i New York skrev han til Tang Kristensen:

Benny Grainger

Eff. A, 58.

Sungt af Jens Søballe
Sandvad, Jelling, 23 Aug, 1922

Melodi 14
DE TOLV HELLIGTAL
Nedskrevet uden Fonografen

Teksten nedskrevet af Ewald Tang Kristensen.
Melodien nedskrevet af Benny Grainger.

Sungt i B.
Allegro moderato, non legato. $\text{♩} = 72-80$.
Nedskrevet efter Fonografen

① En Vi-se vil jeg af-jun-ge om nogle Skrif-tes Tal, og det med Mund og Tonge, som I nu af-re skal. Dens
Kraft og In-de-hold, som jeg vil her frem-fo-res dem gaan fra et til to. ② En
Gud al-ting re-gje-ner, en Tris, et sa-ligt Haat, en Je-su, Frel-ser hø-j-e-re, et dis-sen Ord, en
Daar, en Him-mel med Be-hag, en Sol- og-lys-en Jor-den, en sid-ste Dem-me-lag.

Tempo $\text{♩} = 100$

Nedskrevet efter Fonografen, 15 Juli, 1922

Se N° 42.

Et eksempel på Graingers sirlige renskrift fra fonografen. De to øverste linier er en raskitse af melodien »Nedskrevet uden Fonografen«. Derunder den gennemarbejdede transskription »Nedskrevet fra Fonografen« med fraseringstegn (glissader, alternative noder, o. lign.) og endelig teksten. Dansk Folkemindesamling.

... Hermed indlægger jeg en Sjek (Check) paa 200 Dollars som kan benyttes til Trykning af Deres »Livserindringer« eller hvadsomhelst *Deselv*[sic!] synes skulde offentliggjøres først ...

Bogen (synes jeg) skulde trykkes i et Format rummelig nog til at indeholde Reproduktioner af Billeder i ikke altfor liden en størrelse (Billederne skulde helst ikke reduceres alt for meget) Naar De har de Billeder samlet og udvalgt som De gerne vil have med i Bogens 1ste Bind saa kan jeg give Dem en Adresse i Frankfurt hvor Reproduktionerne (Klicheer som kan benyttes sammen med Bogtryk og ikke kræver for udvalgt et *Papex*) Kan laves godt og billigt (paa min regning) ... (30. august 1923).

Kristensen var endnu engang skamfuld over at skulle modtage penge, men da Grainger i et nyt brev tryglede ham om at beholde dem, besluttede han sig for at benytte dem til erindringsbogen (18).

Grainger forsøgte at overtale ham til at få lavet en samlet udgave af sine viseoptegnelser. Foruden viserne skulle den også indeholde de omkring 80 fotografier, Tang Kristensen havde fået optaget af sine meddelere:

... Hele Værket skulde udgives med stor Omhu, paa godt *holdbart* Papir, med Billederne af Dem og af Folkesangerne reproduceret paa *allerbedste Maade*, saa Værket kan vise alle Betingelserne til at være en Del af Danmarks Udødelighed, sjæleligt og materielt. Dette værk glæde jeg mig *usigeligt meget* til at udgive, eller til at hjælpe til eller bidrage til dets Udgivelse, og De kan tro at jeg ikke vil glemme dette eller svigte denne Ide, hvis jeg er i Livet og har Raad til det ... 16. marts 1924).

Grainger foreslog endvidere, at de viser, de havde samlet i 1922, skulle udgives i et bind for sig, på både dansk og engelsk. Han betonedede dog, at det godt måtte vente et par år endnu, nemlig til han, som skrev, var blevet »mere berømt som Komponist først«. Så ville interessen for samlingerne blive større:

... Tænk et af mine klaverstykker (Country Gardens) sælger derover 24.000 eksemplare af, her i landet, *i løbet af et Aar!* ... Naar jeg bliver lige saa godt kendt i Europa som her saa vil Udgivelsen af vores fælles Arbejde være mere gavnligt ... (16. marts 1924).

I maj måned tog Percy Grainger til Australien for at begrave moderens aske og besøge familien. Inden afrejsen sendte han Tang Kristensen yderligere 200\$ og foreslog, at de skulle mødes igen i august 1925.

I mellemtiden sad Tang Kristensen hjemme i Vejle og arbejdede videre på sine erindringer:

... Med stor Undseelse og Skamfuldhed modtog jeg de sidst sendte Penge fra Dem, der indbragte i alt 1179 danske Kroner, hvilket jo er en stor Sum. De 900 Kroner er allerede for en Tid siden sendte til Bogtrykkeren, og nu skal jeg om nogle Dage sende ham 300 til, da der nú er trykt 12 Ark af min Bog »Minder og Oplevelser« og saa har jeg faaet lavet nogle Clicheer til Billeder, der skal med i Bogen. Den vil blive paa en 18 Ark og vil forhaabentlig blive trykt færdig i Sep-

tember. Derefter vil jeg tage fat paa Trykningen af 2et Bind, der nok vil blive af samme Størrelse ... (8. juni 1924).

I efteråret 1924 var Grainger tilbage i Amerika igen, men besøget hos de australske venner havde taget hårdt på hans økonomi. Flere af dem var holdt op med at arbejde, fordi de vidste, at de kunne regne med økonomisk hjælp fra ham.

Han var begyndt at tjene godt på koncerterne og på sine udgivelser. Måske inspireret af de gode salgstal med klaverudgaven af »Country Gardens«, foreslog han Kristensen et lignende projekt, blot med danske viser. Måske i håb om at skaffe nogle penge til den betrængte dansker!

Grainger foreslog i 1925, at Kristensen skulle have procenter af de ting, de havde indsamlet sammen, og som han havde fået trykt og udgivet (19). Det ville han selvfølgelig ikke høre tale om. Efter Tang Kristensens død lykkedes det dog Grainger at få overtalt hans kone Marie Tang Kristensen til at tage imod halvdelen af de indtægter som kompositionen »Jydsk Sammenpluk« indbragte, så længe hun og sønnen Johannes levede (20).

1925: Indsamlingen genoptages – de første viser opføres i New York

I august tog han igen til Europa, denne gang ikke på koncertturné, men kun for at besøge Tang Kristensen og vennen, den engelske komponist Frederick Delius.

Kristensen og han havde 4 indsamlingsdage – 9. til 12. september – og de fik derfor kun 45 viser optaget på fonografen. De fleste af de tidligere benyttede sangere blev igen kontaktet, men også tre helt nye. Igen var H. P. Hansen fra Herning behjælpelig med forbindelserne:

Jacob Dahl var en udmærket visesanger, og da vi i September 1925 fik Meddelelse om, at den verdensberømte Pianist og Komponist Percy Grainger sammen med Evald Tang Kristensen vilde komme her for at studere Egnens gamle Folkeviser, tog jeg til Timring for at faa fat paa Jacob Dahl. – Han var desværre ikke hjemme, han var henne i Abildaa, hvor han hjalp en Mand med at bygge. Dagen efter cyklede jeg til Abildaa og fandt langt om længe Manden (21).

I perioden efter dette besøg genoptog Tang Kristensen arbejdet med at få udgivet de billeder, han havde fået optaget sammen med Axel Olrik og fotografen Peter Olsen i 1895:

Under indsamlingerne fungerede Grainger også som fotograf. Han tog dette billede af vise-sangeren Jacob Dahl i 1925. Dansk Folkemindesamling.

... Jeg skal nu til at skrive en Ansøgning til Carlsbergfonden efter Opfordring af Grüner-Nielsen, men jeg har ikke noget Haab om at faa Hjælp derfra, og det er ikke med den største Fornøjelse jeg giver mig til at skrive den Ansøgning, og Anbefalinger bryder jeg mig slet ikke om ... (21. september 1925).

Da Axel Olrik og Tang Kristensen i 1895 første gang havde søgt Carlsbergfonden om penge til udgivelsen, havde de fået afslag, og arbejdet måtte lægges hen.

Grüner-Nielsen havde nu sørget for anbefalinger til Kristensen og opfordrede ham derfor til at søge igen.

»Percy Grainger og mig« skrev Tang Kristensen selv som undertekst til dette billede i »Gamle Kildevæld«. Fot. 1925 af Albjørg (?).

Efteråret havde været travlt for Grainger i Amerika. I New York skulle han dirigere den amerikanske første opførelse af Delius' cellokoncert med Herman Sandby som solist, og han var ligeledes blevet bedt om at indspille den første grammofonplade, pladeselskabet Columbia producerede af en klaversonate. Han havde en dyb interesse for den tekniske udvikling på dette område. Det er derfor betegnende, at han medbragte en grammofon ved besøget i Vejle til Tang Kristensens søn Johannes, og plader med nogle af de engelske folkevisesange, han havde arbejdet med i Lincolnshire.

Først ved juletid hørte Kristensen igen fra Amerika. Grainger berettede, at hans første bearbejdelser af de viser, de havde indsamlet i 1922, nu var blevet opført ved koncerter i New York (22):

Som De ser af indlagte Program af Konserten i White Plains har vi allerede opført nogle af Deres dejlige Viser herovre og paa d. 3die Januar i Boston skal der opføres flere. Folk var meget glade ved dem, og det er ganske sikkert at om nogle faa Aar vil Deres dejlige Melodier blive kjendt og elsket mange steder rundt om Verdenen ... (21. december 1925).

Grainger stod nu foran en længere koncertturné i marts 1926, til Canada og Australien, med planlagt hjemkomst i foråret 1927. I et brev til Marie Tang Kristensen den 7. februar 1926 bad han hende om at forsøge at overtale hendes mand til at gøre endnu en tur i august 1927. Kristensens helbred var begyndt at blive dårligere og Grainger krævede derfor at hele turen skulle foregå i bil. Kristensen accepterede det og meddelte, at han ville kontakte statsskovrider Poul Lorenzen i Moskovgård ved Skørping for at få ham til at være behjælpelig med nye visesangere:

... Den berømte Komponist og Koncertgiver Percy Grainger vil komme og besøge mig nu allerførst i Oktober, og da han under et tidligere Besøg har været flere steder her i Jylland og optegner Folkelmelodier, vilde det være rart, om han ogsaa oppe hos Dem kunde faa fat i nogle Melodier ... (16. september 1927).

I mellemtiden havde Kristensen fået positivt svar fra Carlsbergfonden, hvad han straks fortalte Grainger:

... Jeg har søgt Carlsbergfonden om en Hjælp på 800 Kroner til Udgivelsen af 100 Billeder af de gamle Æventyrfortolkere og Visesangere, og deri skulde da ogsaa indlemmes de Fotografier, vi har faaet taget. Den Ansøgning er blevet bevilget, og Pengene har jeg faaet. Når jeg saa lægger 800 Kr. til af min egen Lomme, kan Værket nok udkomme, og det skal saa følge min 4 Bind af mine Erindringer som Tillæg dertil. Jeg maa da nok have Lov til at tage et Billed af Dem og sætte i Spidsen af Bogen, fordi De saa uegenyttig og med saa stor Opofrelse har arbejdet paa at faa den sidste Rest af Melodier ... (24. februar 1926).

Graingers hjemtur til Australien blev en hel del længere end beregnet, for han forelskede sig i en af medpassagererne, svenskeren Ella Viola Ström. De rejste videre sammen til Amerika og året efter giftede de sig under en koncert i Hollywood for øjnene af 25.000 intetanende tilhørere!

I perioden efter turneen forberedte Grainger udgivelsen af de første danske visebearbejdelser:

... I den sidste Tid har jeg holdt nogle Prøver med Strygeinstrumenter, Harmonium og Klaver for at undersøge om jeg var helt tilfreds med min musikalsk Udsættelse af *Kjærlighedens Styrke* og *hr. Peders*

Stalddreng. Disse (og Udsættelser af andre af de Viser vi samlede sammen) skal jo trykkes snart i New York og plejer altid at undersøge mit Arbejde saa indgaaende som jeg kan *før* det bliver trykt ... (6. maj 1927).

Grainger arbejdede nu også på en kammermusik-suite indeholdende fire af de viser de indsamlede i 1922:

... Hvad vores Planer til Efteraaret angaar: Jeg havde egentlig ikke særlig ønsket at indsamle flere (eller i aldfald *mange* flere) Melodier iaar. Jeg synes at det vigtigste er at jeg til Efteraaret nedskriver og ordner de Viser vi *allerede har samlet sammen*. Hovedsagen ved mit Besøg i Vejle bliver at *se Dem* ... (8. juli 1927).

1927: Sidste indsamlingstur – Viserne udgives i USA

Turen til Vejle kombinerede Grainger med et besøg hos sin kone i Sussex i England og Delius i Frankrig.

Under besøget i Vejle – 5. til 8. oktober – indsamlede Kristensen og han 32 viser på 4 dage, hos 4 nye meddelere. Poul Lorenzen havde en ikke ringe andel i, at denne tur blev udbytterig. Han stod bl. a. for kontakten til Anna Munk, som Tang Kristensen ikke tidligere havde brugt som meddeler, og som Grainger omtalte som »en sand kunstnerinde«. Hun indsang hele 18 viser for dem.

Da han vendte tilbage til Amerika, begyndte han at programsætte de bearbejdelser, han havde lavet af danske viser.

Brevvekslingen mellem dem frem til Evald Tang Kristensens død den 8. april 1929, drejede sig nu, fra Graingers side, primært om redaktionelle ting vedrørende forord og titler til de noder, han planlagde at udgive.

... Nu kommer der lidt fart i Sagerne!! Igaar indleverede jeg til Musikforlægeren det første Manuskript af et længere Klaverstykke, som indholder:

*To piger de ganger
Jeg elsker haver
Manden og Konen
Jerusalems Skomager
Hr. Peders Stalddreng*

Da stykket indeholder adskillige Melodier har jeg paa engelsk kaldet det for:

Jutish Medley

Kunde det paa dansk hedde *Jydsk Allehaande*? Eller vilde det være bedre at kalde det for *Jydsk Mismask*, eller *Allehaande af jyske Viser* eller *Allehaande over jyske Viser*, eller *Jydsk Blanding*, eller *Jydsk Potpourri*? Jeg synes at Titlen *Jydsk Allehaande* bedst oversætter den engelske Titel *Jutish Medley*.

... Jeg skal spille min Klaverstykke *Jutish Medley* (Jydsk Allehaande) paa næsten alle Konserter (omtrent 50?) paa min kommende Tourneé og Noderne skal udkomme (hos Musikforlægeren Schimer i New York) i Februar, 1928. *Maa jeg faa Deres Raad angaaende Titlerne snarest muligt?* ... (7. december 1927).

Han sendte også Tang Kristensen et udkast til forordet til omtalte klaverstykke og bad ham om at rette sproglige fejl. Det blev ikke til mange rettelser, for Grainger var kommet til at beherske det danske sprog, ja tilmed jyske dialekter som han havde studeret for at kunne forstå og samtale med sine meddelere under indsamlingsturene.

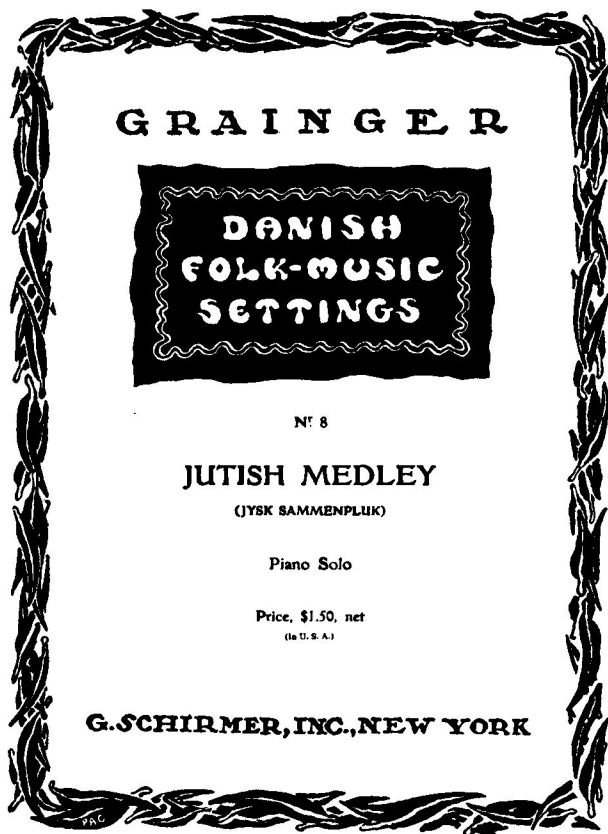
Forordet til klaverudgaven af »Jysk Sammenpluk«, som blev den endelige titel, daterede Grainger den 24. januar 1928, Evald Tang Kristensens 85 års fødselsdag:

... Da Evald Tang Kristensen og jeg i 1922, 1925 og 1927 rejste sammen i Jylland for at samle den Efterslæt af Folkemusik, som endnu forefandtes enkelte steder (og særlig for at studere Traditionerne i Folkesangernes Udførelse ad fonografisk Vej), viste det sig gennem Fonografen (som ikke lyver) hvor nøjagtig Evald Tang Kristensens Musikopskrifter fra allerførst af havde været (23) ...

Grainger kunne ikke være til stede på selve dagen, men sendte et eksemplar af noden.

Han sendte også en node til hver af dem, der enten havde hjulpet med at opspore, eller indsyngt de viser der indgik i stykket. Det var tydeligt i Tang Kristensens sidste breve til Grainger, at Poul Lorenzen på indsamlingsområdet skulle være hans efterfølger. Han havde forbindelserne til sangerne, var god til at »snuse op« og havde den fysiske styrke, som var begyndt at ebbe ud hos Tang Kristensen:

... Vinteren er streng i Aar, og det kniber lidt for mig at holde Varmen. Jeg kommer sent op om Morgenens, og jeg kommer ikke ret meget ud. Men paa min Plads her ved Bordet kan jeg da nok sidde og skrive. Af og til læser jeg Korrektur paa Sagnværket, som jeg er ved at faa trykt.

Forsiden til klaverstykket »Jysk Sammenpluk, komponeret over danske viser indsamlet med Evald Tang Kristensen. Grainger betegnede over for forlaget, at den skulle holdes i rød-hvide farver.

... Modtag De nu begge vor hjærteligste Hilsen og varmeste Tak for alt godt De har gjort imod os ... (12. februar 1929).

Det blev da også Poul Lorenzen, Grainger fortsatte at korrespondere med da Evald Tang Kristensen døde – det blev dog ikke til flere indsamlingsture i Danmark.

Afrunding

Kontakten mellem Percy Grainger og Tang Kristensen udviklede sig fra at være et samarbejde om indsamling af folkeviser til et dybtfølt personligt venskab. Dette på trods af de geografiske, kulturelle og sociale forskelle der var imellem dem.

Da Percy Grainger i 1957 gav koncert i Århus spurgte en journalist ham om, hvad der var den dybeste årsag til, at han i sin tid havde hjulpet Tang Kristensen:

... – Det ærgrede mig saadan, at danske Autoriteter tvivlede og ikke ville anerkende, at den musikalske Side af Tang Kristensens samlerarbejde var i Orden og Beundring værd. Jeg vidste at det var det! ... (Vejle Amts Avis, 21. februar 1957).

Grainger følte givetvis han havde haft et beslægtet problem, da han indsamlede folkeviser med fonografen i England. Han var meget optaget af fonografen som hjælpemiddel ved optegnelser, et arbejde han beskrev indgående i en omfattende artikel til »Journal of Folk-Song Society« i 1908.

... my personal feeling that any noting down of an individually and creatively gifted man's song that does not give all possible details of all the different verses of his song, and, in certain cases, of his different renderings at different times, cannot claim to be a representative picture of such a man's complete art and artistic culture, but only a portion of it (24) ...

Arbejdsmetoden bragte ham i stærk opposition til en af tidens store folkemusikforskere, Cecil Sharp:

In transcribing a song, our aim should be to record its artistic effect, not necessarily the exact means by which that effect was produced ... it is not an exact, scientifically accurate memorandum that is wanted, so much as a faithful artistic record of what is actually heard by the ordinary auditor ... No doubt it is much easier to note down the »great or slight rhythmical irregularities ever present in traditional solo-singing« from a phonograph than from a singer. The question is, is it worth doing at all? (25).

Grainger var aldrig i tvivl om værdien af dette arbejde og søgte derfor Tang Kristensen, som han vidste arbejdede med fonografen på nogenlunde samme tidspunkt (1907). Han var dog næppe klar over, at han tidligere havde givet udtryk for en yderst kritisk holdning til brugen af den. Til Hakon Grüner-Nielsen, som han indsamlede sammen med og som var begejstret for dette tekniske hjælpemiddel, skrev han:

... Deres Bemærkninger om Fonograf-Optegnelserne kunde jeg nok have en Del at sige til og indvende imod. Det ved De forøvrigt nok. Jeg betragter ikke det hjembragte Melodistof som et fuldt paalideligt Billede af Folkesangen i 1907, da de saa godt som alle sang fejl ind i

Fonografen. Hvis jeg skulde synge ind i den, vilde jeg aldeles bestemt ogsaa synge fejl. Derfor sætter jeg ganske anderledes Pris paa Nodeoptegnelserne (26) ... (6. juli 1907).

Igennem alle brevene fra Grainger skinner det igennem at han nærede den allerstørste respekt og beundring for Tang Kristensens formidable evne til at indsamle, systematisere, og endelig til at udgive det kæmpe-materiale han havde for sig. Han vidste selv fra sit arbejde som komponist og koncertpianist, hvor megen disciplin så store arbejdsopgaver krævede. Det var årsagen til, at han også så rundhåndet støttede Tang Kristensen økonomisk.

Grainger havde selv forsøgt sig med lignende opgaver, da han i 1907 arbejdede med det engelske folkevisemateriale, men havde ikke fået det planlagte arbejde gjort færdigt. Ligeledes blev renskrivningen af valserne og udgivelsen af det danske materiale heller aldrig afsluttet. Hans egne arbejdsperioder blev hele tiden forstyrret af koncerterne. Han var nødt til at tage det arbejde der bød sig, da han var afhængig af pengene. Det gjorde at hans arbejde, med selv meget korte kompositioner, kunne strække sig helt op til 10 år.

Tang Kristensen var ikke manden der strøede om sig med roser til sine kolleger eller bekendte. Den måde, hvorpå han omtalte Grainger både i brevene og i sit erindringsværk »Minder og Oplevelser« (27) blev nærmest undtagelsen, der bekræftede reglen. Der er ingen tvivl om, at Tang Kristensen mente hvad han skrev på trods af de uoverensstemmelser der *måtte* være imellem dem. F. eks. i den måde Grainger bearbejdede viserne på, så de blev »løftet op« til koncertbrug og kunne »bruse frem« i et stort orkester. Tang Kristensen var i øvrigt imponeret af hvordan Grainger var i stand til at færdes hjemmevant i alle miljøer. Hans dybe engagement for folkekunsten udslettede helt afstanden mellem koncertmiljøet i New York og de mere ydmyge stuer i »Mindebo«.

Tang Kristensen viste nok musikeren Percy Grainger den største respekt, da han i 1927 var med til at arrangere en koncert i Håndværkerforeningen i Vejle med folkemusik bearbejdet af Grainger. I et brev til Poul Lorenzen skrev han – ikke uden stolthed – om denne begivenhed:

... Søndag kom læge Sonne og vilde bede Percy Grainger om at give en Koncert i Vejle Musikforening. Det blev afslaaet, men jeg lagde mig imellem, og Resultatet blev, at Percy gik med paa at give en gratis Konsert for nogle indbudne. Den fik Navn af en Folkeviseseften

Tre af koncertgiverne ved den private koncert 11. oktober 1927 i Håndværkerforeningen i Vejle. Til venstre Percy Grainger. I midten organist Brieghel Müller og til højre Herman Sandby. Fot. Gudrun Brieghel Müller. Efter »Gamle Kildevæld« 1927.

og holdtes saa Tirsdag i Haandværkerforeningens Sal. De kom saa mange, at Salen blev aldeles fyldt – jeg tænker at der var omkring 175 Gjæster. Medvirkende ved denne Konsert, der gik udmærket, var Cellist Herman Sandby fra Kjøbenhavn, som Grainger havde skrevet efter, og som mødte meget tidligt om Morgenen, dernæst Organist Brieghel-Müller, Postassistent Jensen, der spillede nydeligt Fiolin, Lektor Reinwaldt, der sang Viser, og en Frue fra Horsens ... Min Kone gav et par Numre til Bedste, og Grainger holdt et indlevende Foredrag. Alle var meget tilfredse (...) Samme Nat rejste saa Grainger og Sandby til Kjøbenhavn efter at have været oppe hos mig og faa en Hjærtstyrkning ... (18. oktober 1927).

Denne aften, der var sidste gang de to så hinanden, kan ses som en værdig afslutning på et respektfuldt samarbejde mellem to mennesker, der på tværs af landegrænser og sociale miljøer forsøgte at bevare folkemusikken for eftertiden, hver på deres måde.

Litteratur

Bergh, Ole: Til fods med Evald Tang Kristensen, 1989.

Bird, John: Percy Grainger, London 1976.

Dreyfus, Kay: The Farthest North of Humanness. Letters of Percy Grainger 1901-14, Melbourne 1985.

Kofod, Else Marie: Evald Tang Kristensens syn på folkeminderne, 1984.

Kristensen, E. T.: Minder og Oplevelser, Bind 4, Viborg 1928.

Mathiesen, Eske K.: Tyve breve til folkemindesamleren Evald Tang Kristensen, 1983.

Rockwell, Johan: Evald Tang Kristensen. A lifelong adventure in folklore. Aalborg & Copenhagen 1982.

Utrykte kilder

Sørensen, Flemming: »Percy Grainger og den danske folkemusik«. Speciale. Musikvidenskabeligt institut i Århus, 1982.

I Dansk Folkemindesamling, København:

Breve fra Percy Grainger til ETK, DFS 1929/143.

Kopier af Breve til Percy Grainger i Grainger Museum, University of Melbourne, fra Evald Tang Kristensen samt Hjalmar Thuren, DFS 1978/5. Breve fra ETK til Poul Lorenzen, DFS 1981/1 IVD.

Noter

1 Bird 1976, s. 112. 2 Karen Holten (1879-1953), dansk-født pianist. Mødte PG i familien Sandbys hjem i København i 1904. 3 Dreyfus 1985, s. 513. 4 Danske Folkegaader, Struer 1913. 5 Brev fra PG til ETK 8.6.1914. 6 Ole Veed-Fald, Viborg 1918; Almanak-Optegnelser, Viborg 1918. 7 Brev fra ETK til PG 3.6.1919. 8 Et hundrede gamle danske Skjæmteviser efter Nutidssang, side 5, Aarhus 1901. 9 op. cit. 10 Brev fra ETK til PG 13.2.1920. 11 Jf. PGs brevveksling med Karen Holten (Dreyfus 1985), hos hvem han, i alt fald for en tid, fandt forståelse for sine seksuelle eksperimenter. 12 Percy Grainger: The Love-Life og Helen and Paris. MS i Grainger Arhives, White Plains, New York. 13 Journal of the Folk-Song Society No 12, s. 150. 14 Foruden visse optagelserne også tre optagelser med en af tidens store spillemænd, Frederik Iversen (1864-1948). Det er sikkert PG, der har bedt om at høre denne berømte spillemænd. ETK indsamlede normalt ikke spillemandsmusik. 15 Rockwell 1982, s. 320. 16 Breve fra ETK til PG 10.9.1922. 17 Percy Grainger: Photos of Rose Grainger and of 3 short accounts of her life by herself, in her own handwriting reproduced for her kin and friends by her adoring son Percy Grainger. Private publ. Frankfurt a.M. 1923. 18 Brev fra PG til ETK 11.11.1923. 19 Omtalt i brev fra ETK til PG 26.5.1926. 20 Brev fra PG til Marie Tang Kristensen 18.5.1929. 21 Evald Tang Kristensen og Peter Olsen m.fl.: Gamle Kildevæld. Portrætter af danske eventyrfortællere og visesangere fra århundredeskiftet. Redaktion og kommentarer ved Erik Høvring Pedersen, 1981, s. 61. 22 Brev fra PG til ETK 21.12.1925. 23 Teksten optræder på dansk og engelsk i forordet til Da-

nish Folk-Music Setting, No. 8 »Jutish Medley«, G. Schirmer, Ich., New York. 24 Journal of the Folk-Song Society No. 12, May 1908, s. 151. 25 Bird 1976, s. 114. 26 Brev fra ETK til H. Grüner-Nielsen 6.7.1907 (DFS 1929/153). 27 E. T. Kristensen 1928, s. 439.

Summary

The Piano Virtuoso and the Ballad Collector

In 1922, 1925 and 1927 the Australian pianist and composer Percy Grainger visited Vejle to collect recordings of ballads together with Evald Tang Kristensen.

The relationship between these two very different personalities is described on the basis of letters in the records of the Danish Folklore Archives. A selection of their correspondence, which stretched from 1913 to 1929, is presented chronologically and annotated.

What was typical for Grainger was his deep engagement when he was interested in a subject. His early interest in Scandinavian cultural history resulted in his learning to speak and write Danish, to facilitate his acquaintanceship with the subject. Had it not been for this, his correspondence with Tang Kristensen, carried on in an incredibly varied Danish, would never have come about, even less so on a personal level as the letters witness.

Via the collection and studies of English folk music from the turn of the century, his interest led him also to Danish folk music. Grainger had already by this time read most of Tang Kristensen's books on folk music before he wrote his first letter to him in 1913, something which was obviously suggested to him by the Danish folk music researcher Hjalmar Thuren, who Grainger had corresponded with until Thuren's death in 1912.

In the opening letters, apart from repeated attempts to establish the structural basis of a collection, discussions were primarily concerned with the future publication of Tang Kristensen's books. Grainger sent Tang Kristensen money for this and praised Tang Kristensen's professional competence and perseverance. He encouraged him equally strongly, again promising him financial support to publish material which Tang Kristensen did not himself feel was worthy of being published – a number of jesting ballads, with »im-moral« contents.

The beginning of 1920 was a busy time for Grainger: he had established himself as one of the leading pianists in America, and was beginning to earn considerable sums of money from the publication of his concert versions of folk music. He was working at this time in arranging some of the folk ballads he had collected together with Tang Kristensen in 1922, and it was primarily editorial problems concerned with the later publication of concert pieces which were now discussed in the letters. Tang Kristensen served as »editor« by framing the preface and by choosing suitable titles for the compositions.

Contact between the two developed from being co-operation concerning the collection of folk ballads to a personal friendship. It is apparent from the letters that Grainger admired Tang Kristensen's gigantic work in collecting folklore from Jutland, and that he therefore supported him both financially and morally throughout the whole of their acquaintanceship.